

Szekció-bevezető

„Helyi értékek a településfejlesztésben” – MUT szekció

Tihany kiváló példája a helyi értékek kiaknázásának és jó felhasználásának. De vajon milyen lehetőségei vannak más, kevésbé ismert településeknek? Mik a veszélyei a népszerűségnek? Hogyan lehet összehangolni a tervek a megvalósítással, a szakemberek véleményét a lakossággal és milyen mesterfogásai vannak a hosszútávon is fenntartható településfejlesztésnek?

Ezeket a kérdéseket boncoljuk néhány gondolatébresztő előadás és egy izgalmas interaktív műhelygyakorlat keretében a MUT-szekcióban.

Örömmel köszöntök mindenkit, aki ezt a szekciót választotta.

Személyes történet

Azzal kezdeném, hogy mit jelent számomra Tihany. Budapesten éltünk, és nagyszüleink Egerben és Kisdánán fogadtak bennünket a nyáron. A Balatonhoz csak ritkán jutottam el. De egyszer csak, hatévesen, eljutottam Zamárdiba, s onnan Tihany, a hegyen magasodó monostor „a vágy titokzatos tárgya” lett. Gimnazista korom emléke – Balatonszéplakról meg az egyhetes vitorlás túráról (piarista flotta) – hasonló. Az egyetem első éve után a szakmai gyakorlatot Székesfehérvárt töltöttük, s onnan egy esti orgonahangversenyre érkeztünk a barokk templomba. Az orgona hangja betöltötte a templomot, sőt egész valómat, s a napi fizikai munka után álomba „ringatott”. A későbbi bóklászások során többször megfordultam Tihanyban, képzőművészeti kiállításban gyönyörködtem, meglepetésemre egyik alkalommal az apátság előtt a Képzőművészeti Alap grafikáit árusító idős férfinak gyermekkorom lánglelkű ciszter tanárát ismertem fel (Barlay Ödönt, Szabolcs atyát). Az „éptört” tudományos diákkörben egy alsóörsi házat vizsgáltunk évfolyamtársammal, Erdélyi Balázssal. A Török-ház ablakából és kertjéből megint Tihany látványa varázsolt el bennünket. S erős kételyünk támadt, olvasva egy tudós elemzést arról, hogy a késő-gótikus háromosztatú kisnemesi lakóház hátsó szobájában a nyugatra néző ajtónyílás egy „emeleti” (mert a szomszédos terep lényegesen mélyebben volt) pottyantós helyiségbe vezetett volna.

Később a VÁTI településtervezési irodáján részt vehettem Korbonits Dezsőné (Somogyi Márta) tihanyi tervének munkálataiban: régi kicsi parasztházak felhasználási lehetőségeire rajzoltam vázlatokat. Újra felmerült a kérdés és a vágy: milyen jó lenne ott időzni, élni!

1984 nyarán – akkor már három gyerekünkkel – egy baráti család jóvoltából egy hetet tölthettünk Tihanyban, a Geofizikai Intézet szolgálati lakásában. Akkori legkisebb gyermekünk, legnagyobb lányunk ott állt fel, s tette meg első lépéseit (a gyöngykavics szúrhatta oly nagyon a térdét, hogy két lábra állt).

Később, az építésügyért felelős minisztériumban már tihanyi problémákkal találkoztam: a csúszásveszélyes hegyoldalba való építkezésekkel, a környezetbe nem illő kivagyiságot tükröző tájrombolással, a Belső-tó problémáival, a természetvédelem kísérleteivel (egy évszázadok, évezredek művelt tájon fel lehet-e hagyni a műveléssel a természet védelme érdekében – az eredmény: nem!).

Még egy szakmai emlék Tihanyról. A kétezres évek első évtizedében történt, hogy az aligai egykori pártüdülőt értékesítették, s az angol befektető a löszpart tetejére egy sokemeletes szállót akart építeni. A szinten brit tervezők szerint az indokolja ezt az épületet, hogy kell valami emblematikus épület, egy jelkép a Balatonnak. Bennem felmerült a kérdés: körülnéztek ezek az emberek a

magaspart tetejéről? Annyira ködös volt az idő, hogy nem látszott Tihany? A szomorú ebben, hogy több hazai szakmabélinek sem tűnt fel a szemenszedett hazugság.

Van az életnek egy másik területe, a szellemi-lelki szféra. Olvasva Borsos Miklós (Visszanézve félutamból, A toronyból), Illyés Gyula és Németh László írásait, szemlélve Egry József Tihanyi visszhang c. festményét (s egyáltalán az itteni atmoszféra ihlette képeit) valami „mennyei Tihany” is kirajzolódott bennem, s az ebből fakadó vágy egy olyasféle szellemi közegbe, amit jelenlétük, ráadásul egyidejű jelenlétük jelent, jelentett a község számára.

Valószínűleg ez a mai Tihany már nem az, amiről ők írtak, amiben éltek, alkottak, de talán ...

Immár a szakmáról

A szakmában – a térségekkel és a településekkel foglalkozó szakmacsoportban – evidencia, hogy a települések létrejöttében, s leginkább a városok kiemelkedésében és életében öt tényező játszik szerepet (szigorúan városalakító tényezők ezek). A helyi energia, a helyzeti energia, a (központi) szerepkör, a kiépült infrastruktúra és épületállomány, s nem utolsósorban a helyi lakosság tudása. Ezek mind helyi értékek. Ha ezek közül csak egy-kettő van meg, akkor abból a településből sose lesz jelentős város. Néhány példa. Az Árpád-kor várispánságaiból ma több mindössze kicsiny falu – Abaújvár, Baranyavár (horvátul: Branjin Vrh), Somogyvár, Zalavár, Borsod (ma Edelény része), Szabolcs. A központi szerepkör és a jó termőföld is kevésnek bizonyult, hogy Kalocsa jelentős várossá váljon (a Duna-menti sík közepén terül el, ami a XIX. század végéig vízjárta terület volt: sem a Duna mentén, sem a folyón át nem vezetett jelentős út).

A történelem természetesen ismer „ellenpéldákat”, gondoljunk itt pl. Madridra. A több részről egyesített Spanyol királyság központjává az Ibériai félsziget geometriai központjában fekvő települést jelölte ki II. Fülöp: 1562-ben költözött ide az udvartartással. Véglegesen csak 1606 óta főváros. Egyes legendák szerint a gyarmatbirodalom költségvetése, intenzív támogatása kellett ahhoz évszázadokon át, hogy Madrid Spanyolország legnépesebb városává váljon (ami Barcelona és a katalánok mindmáig fájlnak). A közelmúlt még nagyobb példákat is bemutat: Kalifornia városainak létrejöttét és naggyá válását. De ezekkel a mesterséges képződményekkel is óvatosan kell bánnunk, mert nem olyan helyen jöttek létre, ami indokolná az ekkora városokat. Elég most Paradise-ra, a Kalifornia állam fővárosa, Sacramento közeli településre gondolnunk, amely porig égett, s nem is építik újjá.

Napjainkban is igaz az, hogy egy-egy tényező, egyféle érték kevés egy település fejlődéséhez, megújulásához. Kapolcson néhány művész megvett régi, szép épületeket, malmokat, majd felújította azokat. 1989-től immár a 29. Művészetek völgye fesztivált rendezték meg az idén, de a község lakóinak száma tovább csökken. Az 1990-es népszámlálás 450 lelket regisztrált, a 2011-es 347-et! 23%-os csökkenés 30 év alatt. Szántódpuszta-majort Ágostházi László tervei alapján példaértékűen újították meg, ami példaértékű volt – ezt fejezte ki a nemzetközi elismerés, az Európa Nostra-díj elnyerése. Ma – ha ismereteim nem csalnak – az épületegyüttes újra totális megújításra szorul.

Egy dolgot a helyi értékek gazdag tárházából mindenképp szeretnék megemlíteni, mielőtt átadom a szót: Kemény Bertalan állításáról, mi szerint: „Nem a települések népességmegtartó szerepe a fontos, hanem a képességmegtartó népessége.” Az ő kezdeményezésére indult – kísérleti jelleggel – a falugondnokság éppen 30 éve, 1989-ben Borsod – Abaúj – Zemplén megye néhány apró falujában.¹

A következőkben ezekről a helyi értékekről, s szerepükről a településfejlesztésben lesz szó.

¹ Miklóssy Endre: KEMÉNY BERTALAN – egy országépítő élete, kora és cselekedetei 1928 és 2007 között –. Országépítő 2008/2. szám, 33-44. lap.

Első két előadónk a Magyar Urbanisztikai Társaság két alelnöke. Először hallgassuk meg Csaba Ders rövid gondolatébresztőjét, *A turizmus szerepe a helyi értékek kiaknázásában* címmel.

Most Kocsis János Balázs következik. Témája – mint a programból tudják -: *A helyi közösség szerepe*. A közösség sok mindenre képes, olykor csodákra is.

Szekcióülésünk harmadik, a program szerint utolsó része következik. Szkordilisz Flóra és Kurenkov Vljacsesszláv interaktív műhelye a tervek használatáról: *Urbanista tervez, önkormányzat végez?*

Bp. – Tihany, 2019. szeptember 3-5.

Körmendy Imre